

سه‌م انگلیس و آمریکا در اجرای عملیات

۲۶ مرداد ۱۳۹۵ ساعت ۱۱:۰۵

وقتی کرمیت روزولت تصمیم گرفت کتابی در خصوص کودتای ۲۸ مرداد بنویسد، انگلیس از او خواست که به نقش انگلستان در این ماجرا اشاره نکند.

جوان و تاریخ- مقالات

دخالت و چپاول ثروت ملی کشور و تغییر و تحمیل نظامهای سیاسی خاص، یکی از ویژگیهای حضور کشورهای بیگانه در ساختار نیمه استعماری کشور ما در دوره معاصر بوده است. این مداخلات گاه با تغییر ساخت سیاسی قدرت، تبعات جبران ناپذیری را بر سیاست کشور و آینده آن بر جا گذاشته است. بیشک در میان تمام این مداخلات، کودتای ۲۸ مرداد که با طراحی آمریکا و انگلیس به ثمر نشست، یکی از نمونههای برجسته از حیث سیاسی میباشد. اهمیت و تفاوت این کودتا با سایر حوادث و تحولات سیاسی، در نقش بارز قدرتهای خارجی در موفقیت آن است؛ به گونهای که میتوان آن را کودتایی آمریکایی- انگلیسی نامید. این دو کشور با طراحی نقشه کودتا و با بهره‌گیری از افراد و عوامل خاص، توانستند نقشه خود را در ۲۸ مرداد عملی سازند که در این نوشته به شرح کوتاهی از نقش و سهم هر یک از دو کشور در اجرای این کودتا پرداخته میشود.

کودتای ۲۸ مرداد که در آمریکا از آن با عنوان عملیات آژاکس نیز نام برده میشود، عملیاتی آمریکایی- انگلیسی با بهره‌گیری از برخی عوامل داخلی علیه دولت مصدق بود که سازمان سیا آمریکا و سازمان اطلاعات بریتانیا نقش کلیدی در آن داشتند.

نقش آمریکا

در رابطه با نقش این دو کشور و به خصوص آمریکا باید گفت که علیرغم گذشت چندین دهه هنوز بسیاری از زوایای این کودتا به ویژه نحوه اجرای عملیات و اقدامات آمریکا جهت کودتا نامشخص و پنهان مانده است؛ اما آنچه که از اسناد منتشر شده به خصوص در سالهای اخیر روشن شده از نقش سازمان سیا و افرادی چون آیزنهاور، روزولت و برادران دالس در کودتا پرده برمیدارد. هدف از این کودتا یک اقدام مشترک بود که بازیگران اصلی آن کسانی چون شخص شاه، آیزنهاور رئیس جمهور وقت آمریکا، جان فاستر دالس وزیر امور خارجه و سیا بود.

در این رابطه، سیاست آمریکا در قبال مصدق که تا روی کار بودن دموکراتها، سازش و میانجیگری بود، با روی کار آمدن جمهوریخواهان تغییر کرد. بدین ترتیب با آغاز ریاستجمهوری آیزنهاور، آمریکا تصمیم گرفت سیاست سازش با مصدق را کنار بگذارد و با سیاست انگلیس که تنها راه حل مساله نفت را سقوط مصدق میدانست، همراه شود. ۱.

از این رو طراحی و اجرای عملیات کودتا با کمک افرادی چون برادران دالس، روزولت و سازمان سیا و با اتکا بر روشهایی چون عملیات روانی علیه مصدق و کمک مالی به برخی عوامل داخلی آغاز شد. روزولت مدعی است اواسط سال ۱۹۵۳ مدت سه هفته در ایران اقامت داشته و با کمک ژنرال شوارتسکف کودتا را رهبری کرده است. ۲.

در طی این کودتا، آمریکا با صرف مبالغ هنگفت به افرادی چون برادران قشقایی، برادران رشیدیان و برخی افراد دیگر از آنها علیه دولت مصدق استفاده نمود. آمریکا میزان بودجه اختصاصی برای این عملیات را تا چندین دهه، مبلغ ۶۰۰۰۰ دلار اعلام کرده بود اما؛ اسنادی که به تازگی منتشر شده این مبلغ را حدود ۱۰۰۰۰۰۰ دلار نشان میدهد. ۳.

گذشته از این عوامل سازمان سیا با انجام عملیات روانی بر ضد مصدق، درصدد مخدوش کردن چهره وی نزد مردم برآمدند و طی این عملیات، جنگ روانی گستردهای را با استفاده از روزنامه و نیز شبکه بدامن علیه مصدق به راه انداخت. بدامن، نام شبکههای تبلیغاتی و سیاسی بود که با همکاری دو کشور انگلیس و آمریکا در ایران و با اختصاص بودجه کلان، شروع به فعالیت نمود. این شبکه با هدف جلوگیری از نفوذ کمونیسم و با به کارگیری روزنامهنگاران دست به فعالیتهای تبلیغی علیه کمونیسم میزد و در زمان کودتا، فعالیتهای وسیعی را علیه مصدق به راه انداخت.

سیا در مورد ایجاد جنگ‌های روانی و تبلیغاتی در ایران نیز اقدامات گسترده‌ای انجام داد؛ اینان به گروه هنری خود سفارش کردند که کاریکاتورهایی از مصدق آماده نمایند تا در زمان مناسب نسبت به چاپ آنها در روزنامه‌ها و انتشار در بین مردم اقدام کنند. ۴

نقش انگلیس

علاوه بر آمریکا، انگلیس، طرف دیگر ماجرا نیز در انجام عملیات کودتا بر عوامل اجرایی چون سرمایه گذاری بر عوامل داخلی ایران از طریق وعده های مالی تکیه کرد. چنانچه داری شر (رییس ایستگاه جاسوسی انگلیس در ایران) با توزیع پاکت‌های بیسکوییتی که وسط آنها خالی شده بود و از اسکناس پر شده بود، به جلب حمایت دیگر اعضای مجلس که برخی از آنان دارای انگیزه‌های متعالی بودند کمک میکرد. ۵

انگلیس از طریق اطلاعاتی که توسط سازمان اطلاعات خود کسب کرده بود، با شناسایی عوامل مناسب سرمایه گذاری خود را در چند زمینه متمرکز کرد:

اول این که آنها دارای کارشناسانی بودند که از نظر فعالیت در ایران تجربه زیادی داشتند، زبان میدانستند و پیوندهای شخصی نزدیکی با شماری از نخبگان کهنه کار برقرار کرده بودند.

دوم، شبکه‌های غیررسمی که بریتانیاییها درون نیروهای مسلح ایران داشتند. این شبکه که پیشینه آن به جنگ جهانی دوم بازمی گردد، شامل افسران محافظه کاری بود که عمدتاً از خانواده اشراف ایرانی بودند.

سوم اینکه MIF شبکه ای قدیمی و غیرنظامی به سرکرگی سه برادر تاجر شامل اسدالله، سیف الله و قدرت الله رشیدیان را در اختیار داشت.

چهارم اینکه سفارت بریتانیا در تهران، دیدارهایی منظم با سیاستمداران بانفوذ همچون ارنست پرون، دوست دوران کودکی شاه از سوئیس، احمد هومن، معاون تشریفات دربار و... برگزار می کرد. ۶.

سرانجام طی فعالیتهای وسیع دو کشور، با ابلاغ دستور اجرای کودتا به وسیله دالس وزیر امور خارجه آمریکا به برادرش، عملیات کودتا آغاز میگردد. در روز کودتا، دفتر و روزنامههای هوادار مصدق غارت و خانهای وی محاصره میشود و دکتر مصدق نیز به ناچار تسلیم و دستگیر میگردد و کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ با نقش کلیدی آمریکا و انگلیس رقم میخورد. گرچه در باب اینکه کدام کشور عامل اصلی کودتا بود، با انتشار اسناد جدید ممکن است تغییر ایجاد شود؛ اما واقعیت آن است که نقش انگلیس و آمریکا تعیین کننده و اصلی بود. در این بین نقش آمریکا بسیار پررنگتر از انگلیس بود؛ زیرا؛ انگلیس که صدمات زیادی، هم از جهت اقتصادی و هم سیاسی، در طول جنگ دوم جهانی خورده بود و میدانست اگر به تنهایی به اجرای کودتا دست بزند، شکست میخورد تلاش کرد تا آمریکا را به بازیگردان اصلی کودتا تبدیل نماید، تا هم از لحاظ مالی کمتر خود هزینه نمایند و هم پیامدهای منفی کودتا گریبانگیر آنها نشود. حتی وقتی کرمیت روزولت تصمیم گرفت کتابی در خصوص کودتای ۲۸ مرداد بنویسد، انگلیس از او خواست که به نقش انگلستان در این ماجرا اشاره نکند. ۷.

پی نوشت ها:

۲- سیدجلال‌الدین مدنی، تاریخ سیاسی معاصر ایران، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ج ۱، چاپ هفدهم، ۱۳۹۱: ص: ۵۱۵.

۳- سی. ام. وودهاوس، اسرار کودتای ۲۸ مرداد، ترجمه نظام‌الدین دربندی، تهران: چاپ افست، ۱۳۶۴، ص: ۳۱.

۴- همان، ص: ۳۷.

۵- گازیوروسکی، همان. ص: ۸۳.

۶- پرواند آبراهامیان؛ کودتای ۲۸ مرداد، سازمان سیا و ریشه‌های روابط ایران و آمریکا در عصر مدرن، تهران: نشر نی، ۱۳۹۳، صص: ۲۱۲-۲۱۷.

۷- وودهاوس، همان. ص: ۱۹.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۲۱۱۸/عملیات-اجرای-آمریکا-انگلیس-سهم>